

moč sodobnih osvobodilnih in protikolonialnih gibanj in njihovih oboroženih enot.

Še posebej pa moramo poudariti vlogo Dušana Kvedra kot vojaškega zgodovinarja. Čeprav so podrobnosti v njegovih vojaško zgodovinskih razpravah, ki jih je pisal na podlagi tedaj še pomanjkljivih podatkov in kmalu po končani vojni, netočne in zato teh razprav urednik Anton Bebler ni mogel vključiti v knjigo, pa so toliko bolj dragocene njegove analize. Na tem področju nam je učitelj in vzornik. Njegova dela niso le primer, kako pisati narodovo vojaško zgodovino, še bolj so zgled v tem, kako izluščiti iz nje bistvene, dolgoročne izkušnje in jih posredovati kot napotilo za današnji in jutrišnji dan. Prav poglabljanje v vojaško zgodovino narodnoosvobodilne vojne in njegovo bogato vojaško delo kot vojaškega voditelja pa je Kvedru omogočilo, da je postal in ostal velikan teoretične vojaške misli, ki so ji vir izročilo in izkušnje slovenska in jugoslovanska osvobodilna vojna.

Zdravko Klanjšček

Bollettino dell' istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli Venezia-Giulia.

Od leta 1973 so izšle v Trstu štiri številke nove zgodovinske revije, ki jo izdaja tržaški inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v deželi Furlaniji — Julijski krajini. Glavni urednik je univ. profesor G. Miccoli, sodelujejo pa notranji in zunanji sodelavci inštituta in člani oddelka za zgodovino pri tržaški filozofski fakulteti. Revija se že po zunanji obliki postavlja v okvir publikacij, ki so široko mobilizacijske, z zgodovinsko vsebino in bi morala izhajati trikrat letno na 30, 40 straneh in stane 200 lir. Revija je sestavljena iz ustaljenih rubrik: Prispevki k diskusiji, Ocene in poročila in Dokumenti.

V prvi in ostalih številkah revije, je uvodnik glavnega urednika posvečen programski usmeritvi te publikacije in inštituta, ki jo izdaja. Seveda je najpomembnejše delo zbiranje gradiva o osvobodilnem gibanju v Furlaniji—Julijski krajini, vendar si uredniki revije postavljajo še nalogo kompleksnejšega iskanja razrednih komponent italijanskega fašizma v smislu, da ne bi bil fašizem prikazan le kot abnormalen izsek nekega obdobja, ampak kot politični izraz tistih centrov oblasti in finančnega kapitala, ki so v fašizmu videle obrambo svojih interesov, in ki niso bile poražene leta 1945. Zato se uredniki revije trudijo, da bi prerasli okvir proučevanja italijanskega osvobodilnega gibanja in se vključili v tok sodobne zgodovine, ki naj se vsakodnevno konfrontira s socialno in politično aktualnostjo. Revija naj bi bila torej tista točka, kjer se zgodovinski problemi srečujejo s političnimi, v težnji po čim večji sensibilizaciji, čim širšega kroga ljudi. V vse večji meri se uredniki obračajo na zgodovino Trsta in dežele Furlanije—Julijske krajine, kjer je uradno zgodovinopisje še prežeto z miti in tabuji, ki z zgodovino nimajo nič skupnega. Da bi prešli vse mistifikacije, so si avtorji te revije postavili kot idejni cilj, proučevanje tiste zgodovine, ki jo uradno zgodovinopisje tržaškega kulturnega prostora ne pri-

znava in ki ni nikdar dobila svojega mesta ne v šolah, ne v uradnih pozicijah krajevnih in centralnih oblasti.

Mirno lahko ugotovimo, da so nosilci te nove vsebine lokalne zgodovine idejni dediči Vivanteja in Curiela, predvsem kar se tiče objektivnega prikazovanja slovenskega dela prebivalstva teh krajev. Le tistemu, ki se je kdaj bavil z uradnim in psevdouradnim zgodovinopisjem v Furlaniji—Julijski krajini, je znana zakoreninjenost reakcionarnih in tendencioznih stališč in to ne le v nacionalističnem in iredentističnem taboru, ampak celo pri avtorjih, ki se imajo za napredne in deklarativno leve. Tako demistifikacijo tržaške zgodovine so ljudje kot T. Sala, E. Collotti in G. Miccoli vršili v izredno težkih pogojih, z resnostjo in zavzetostjo. Bariere, ki so jih morali prebijati na vseh nivojih od univerze, do uradnih lokalnih oblasti, pa tja do skoraj vseh strank ustavnega loka, so se zdele včasih nepremostljive. Vendar so se ti zgodovinarji znali vključiti v demokratični val, ki je od polovice 60 let vsaj delno zajel tržaški kulturni in politični prostor in ki je dosegel svojo kulminacijo ob konferenci o manjšinah poleti leta 1974. Ob tej priliki, so se sodelavci Inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja pridružili publikacijskim pobudam raznih institucij in izdali posebno številko Bollettina namenjeno »Slovenski in Hrvaški narodnosti skupnosti ob vzhodnih mejah«. Teh 46 strani, ki jih revija posveča problematiki narodnih manjšin v Furlaniji—Julijski krajini, bi površnemu opazovalcu lahko zbudilo misel, da je to le borna oddolžitev, kroničnemu zamolčevanju ali potvarjanju slovenske zgodovine v Primorju, s strani italijanskega zgodovinopisja. Seveda je vse skupaj bolj začetek nekega procesa iskanja resnice, vendar lahko rečemo, da je ta začetek zelo trdno postavljen na znanstveno osnovo in na želji po sodelovanju s slovenskimi zgodovinarji, ki se ukvarjajo s primorsko in tržaško problematiko.

To sodelovanje se že razvija, saj je 2. št./II letnika Bollettina objavila bibliografsko študijo Milice Kacin Wohinc z naslovom: »Jugoslovanska historiografija o Julijski krajini« (Storiografia Jugoslava sulla Venezia Giulia 1918—1945), ki italijanski širši publiki prvič predstavlja tako važen izsek jugoslovanskega zgodovinopisja. Bibliografija je zelo bogata in obravnava dela slovenskih, hrvaških in drugih jugoslovanskih avtorjev, ki so nastala po 1. svetovni vojni, med obema vojnoma in po drugi svetovni vojni. Vse tri dele povezuje zelo jasen tekst, ki ima namen italijanskemu bralcu čimbolje posredovati vse tendence in smeri v tej veji našega zgodovinopisja.

V tej drugi številki Bollettina, ki so jo tržaški zgodovinarji med drugim delili na 17. kongresu slovenskih zgodovinarjev v Trstu, so objavili svoje prispevke najvidnejši avtorji tržaškega zgodovinopisja. Tako je E. Apih objavil na podlagi italijanskih tekstov študijo: Manjšina in zgodovina v Julijski krajini (Minoranza e storia nella Venezia—Giulia). V strnjenem pregledu, podaja avtor pregled vseh kategorij manjšin od srednjega veka do najnovejšega obdobja, ki so bile značilne za tržaški prostor.

Silvano Benvenuti se nam predstavlja kot izredno perspektivna zgodovinarska osebnost v študiji: »Slovenski proletarijat in tržaški kapital: 1890—1914« (Proletariato sloveno e capitale triestino 1890—1914). V njegovem delu je dobila Regentova misel, da »se zgodovina tržaškega delavskega gibanja ne more pisati brez doprinosa slovenskega proletariata«, svoje pravo mesto. To poudarjam zato, ker sta v letu 1973 in 1974 izšli dve monografiji o tržaškem de-

lavskem gibanju, ki sta ju napisala dva napredna zgodovinarja od katerih je bil eden celo dolgoletni član Komunistične stranke Italije, in ki slovenskemu proletariatu v Trstu puščata izredno zapostavljeno mesto. Silvano Benvenuti predstavlja zato neko kvalitetno novost, ker obravnava slovenski del tržaškega proletariata kot enakovrednega italijanskemu. Na podlagi statističnih podatkov avstrijske uradne statistike in gibanj kapitala v največjih tržaških zavarovalnih ustanovah, nam skuša Benvenuti z marksistično analizo dokazati vlogo tržaškega kapitala v imigracijski politiki slovenskega prebivalstva v Trstu.

Prav to, kar manjka obema temeljnima razpravama o tržaškem delavskem gibanju do leta 1918, katerih avtorja sta E. Maserati in G. Piemontese, nam skuša S. Benvenuti podati brez večjih kritičnih ambicij, ampak z jasnim pristopom do slovenskega dela proletariata v Trstu. Provenienca, vklapljanje in možnosti delovanja slovenskega delavstva v Trstu, so glavne teme, ki jih Benvenuti obdela zelo jasno in dokumentirano.

Na koncu bi še omenil veliko perspektivnost revije »Bollettino«, v smislu čim večjega sodelovanja zgodovinarjev z obeh strani meje. Prisrčni in delavni odnosi tržaškega »Inštituta za zgodovino odporništv« in »Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani« naj bi bili le začetek širšega sodelovanja na ravni drugih inštitutov in končno tudi obeh zgodovinskih oddelkov na univerzi, tržaškega in ljubljanskega.

Boris Gombač

Foreign Relations of the United States 1949. Vol. III. Council of Foreign Ministers, Germany and Austria, Washington 1974; strani 1324.

V obsežni zbirki dokumentov o ameriški zunanji politiki po drugi svetovni vojni je izšel konec leta 1974 obsežen zvezek namenjen problematiki Nemčije in Avstrije leta 1949. V širšem okviru je to čas, ko se je začela izoblikovati sedanja delitev nemškega prostora na Zvezno republiko Nemčijo in na Nemško demokratično republiko. Objavljena dokumentacija iz ameriškega stališča prikazuje to dejstvo, skupaj s stališči, ki so se ob tem pojavljala med zahodnimi zavezniki. Za zgodovinarja povojnega razdobja bo nadalje zanimivo gradivo o takratnem berlinskem sporu med zahodnimi velesilami in Sovjetsko zvezo; tu je šlo po eni strani za »normalizacijo« statusa Berlina in po drugi za njegovo morebitno vključitev kot dvanajste dežele v Zvezno republiko Nemčijo. Kot vidimo, gre za objavo dokumentacije, ki po svoji aktualnosti sega vse v današnji čas.

Za slovenskega bralca pa je še posebej poučna dokumentacija, ki se nanaša na takrat odprto avstrijsko-jugoslovansko mejno vprašanje. Kot je znano, so predstavniki štirih velesil 20. junija 1949 dokončno določili ohranitev nekdanje avstrijsko-jugoslovanske meje po stanju z dne 31. decembra 1937, vendar pa so istočasno priznali vrsto narodnostnih pravic Slovincem na Koroškem in Štajerskem ter Hrvatom na Gradiščanskem. Skušajmo na podlagi objavljene dokumentacije pogledati na stališča štirih velesil do tega vprašanja. Videti je, da so sredi maja 1949 (16. V.) Američani razmišljali o tem, da bi